

Universitatea “Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca

Rezumatul Tezei de Doctorat
Riassunto della Tesi di Dottorato di Ricerca
Abstract of the Ph.D. Thesis

Raporturile dintre Marele Ducat al Toscanei și Principatul Transilvaniei (1540–1699)

co-tutelă cu Università degli Studi Ca’ Foscari di Venezia (Italia),
programul de studii doctorale *Storia Sociale*, seria XXV

Coordonator științific:

Tutore del Dottorando:

Acad. Prof. univ. dr. IOAN–AUREL POP

Coordonator științific co-tutelă:

Co-tutore del Dottorando:

Prof. univ. dr. MARIA PIA PEDANI

Doctorand:

Dottorando:

GIANLUCA MASI

Cluj-Napoca, 2014

Rezumat

În secolul al XVI-lea s-a înregistrat în Italia o atenție sporită față de situația din Europa Răsăriteană, îndeosebi în ceea ce privea spațiul dunărean, în care expansiunea otomană părea a depăși orice obstacol. Acest interes pentru ceea ce putem defini “problema orientală” s-a materializat într-o serie de *relazioni*, tratate și alte scrieri. La începutul secolului, concomitent cu deosebita înflorire culturală din Italia, au fost promovate cu succes mai ales studiile de istorie și geografie; în cea de-a doua parte a aceluiași veac, problematica Răsăritului continentului pare a fi trezit interesul mediului cult italian îndeosebi în privința chestiunilor de natură politico–militară. În perioada de început a existenței Marelui Ducat al Toscanei, știrile referitoare la principatul Transilvaniei le parveneau celor dintâi mari duci pe căi indirecte, prin intermediul *avvisi*-lor provenind din alte orașe europene sau din corespondența personalului diplomatic acreditat la curtea imperială.

Printre personajele care au avut un rol fundamental în dezvoltarea legăturilor culturale dintre Toscana și Transilvania se remarcă unele caractere eclectice, care adaugă îndatoririlor militare, politice și militare acele competențe variate ce erau în măsură a le asigura aprecierea la curtea princiară. Astfel, în prim plan apar oșteni și diplomați care, pe lângă îndeplinirea însărcinărilor de natură economică, politică și strategică în slujba angajatorilor lor, au inițiat și menținut o bogată corespondență cu protagoniștii de atunci ai incipientei revoluții științifice sau au luat parte în mod activ la curente înnoitoare înregistrate în plan muzical și în general artistic. Însă aceste interese, pe care în mod global le putem socoti preponderent culturale, sunt adesea legate de aspectele profesionale care au animat viața spirituală a acelor vremuri. Printre aceste personaje, sunt de menționat Giovanni Andrea Gromo, condotier a cărui experiență din perioada șederii în Transilvania se regăsește narată într-o operă pe care a dedicat-o marelui duce Cosimo I; apoi medicii Massimo Milanesi, un iezuit ce s-a remarcat și în calitate de diplomat și arhitect, și Marcello Squarcialupi, cel care-l frecventa pe Biandrata și avea raporturi cordiale cu iezuiții din Alba Iulia.

În 1593, marele duce Ferdinand I a trimis o solie în Transilvania, misiune diplomatică a cărei conducere a fost încredințată lui Matteo Botti, un personaj ce era în corespondență și raporturi apropiate cu numeroase personalități culturale și politice de primă mână din Peninsula Italică, cel care mai apoi avea să atingă poziții de mare importanță în cadrul diplomației Marelui Ducat al Toscanei. În suita lui Botti se aflau Cosimo Bottegari, muzician apropiat al așa-numitei școli romane; medicul Ippolito Guarinoni, care studiasse la colegiul iezuit din Praga; Ottavio Strada, cel ce avea să dovedească

abilitați de pictor, arhitect, inventator, orfevrier, numismat și anticar; meșterul incizor milanez Ottavio Miseroni.

În 1593, Rudolf al II-lea și Murad al III-lea au încălcat armistițiul de la Adrianopol. Era astfel pus în practică proiectul ideat de pontiful Clement al VIII-lea, care consta în declanșarea unei cruciade antiotomane în Balcani de către o Ligă creștină în fruntea căreia papa îl dorea nu doar pe împăratul habsburg, ci și pe regele Poloniei. La războiul antiotoman, desfășurat pe fronturile din Ungaria și din Țările Române, au participat direct principele Transilvaniei și domnul Țării Românești, Sigismund Báthory și respectiv Mihai Viteazul, dar și unii dintre suveranii italieni și-au adus contribuția la susținerea coaliției creștine; în afara sprijinului material al papei, aliații au beneficiat de ajutoare în bani și trupe din partea marelui duce al Toscanei și a ducilor Ferrarei și Mantovei. Contingentul trimis de Ferdinand I în Transilvania, în 1595, se afla sub comanda lui Silvio Piccolomini, secondat de Imperiale Cinuzzi și de secretarul Filippo Pigafetta, acesta din urmă provenind din familia faimosului navigator Antonio Pigafetta.

Este de mare interes, în privința perioadei de la finele secolului al XVI-lea, destinul familiei Genga, cea care a avut un rol notabil în cadrul unor evenimente din istoria Italiei, Poloniei și a Transilvaniei, îndeosebi datorită arhitectului Simone Genga. Acesta, descendent al lui Girolamo și Bartolomeo (la care face referire Vasari), s-a aflat în slujba ducilor de Urbino, a marilor duci de Toscana, a regelui Poloniei și a principelui Transilvaniei. Simone s-a prezentat însoțit de fratele său Fabio la curțile la care i s-au oferit angajamente, dar date în privința celorlalți frați ai lor rezultă din noile surse pe care le-am identificat și pus în valoare în lucrarea de față. Pe temeiul acestor izvoare, se conturează mai bine viața și activitatea lui Simone, dar și rolul lui Fabio, ambasador la curtea pontificală, și al lui e Giovanni Battista, consilier secret al papei; din aceleași surse rezultă date inedite privind-i pe Livio, Flaminio, Girolamo și Francesco Genga. O figură interesantă este cea a lui Fulvio, literat ce a încercat să-și construiască o carieră în Spania și în Lumea Nouă. În afara acordului dintre marele duce al Toscanei și curtea ardeleană privitor la căsătoria neconcretizată a lui Sigismund Báthory cu o nepoată a lui Ferdinand I, în lucrare este atent analizată problematica rolului jucat de Simone, Fabio, Flaminio și Giovanni Battista în inițierea unor raporturi politico-diplomatice între curțile regale și princiare europene care ar fi urmat să susțină Transilvania în lupta împotriva Imperiului Otoman.

Prin dispariția celor din familia Genga, la finele a ceea ce putem considera epoca de aur a raporturilor Toscanei cu Transilvania, marele ducat italian pierde o sursă prețioasă de informare asupra aceluși areal al Europei. Nu lipsesc din arhivele toscane documentele care atestă un anume interes al marelui ducat față de situația din aceleași zone îndepărtate, dar se împuținează datele

privitoare la raporturile directe dintre cei aflați la conducerea celor două state, sau mai bine spus sunt rare izvoarele datorate toscanilor care au rezidat în principatul Transilvaniei.

De fapt, pentru întreg secolul al XVII-lea, pe fondul conflictelor religioase ce au dus la războaie devastatoare, o importanță covârșitoare au avut-o, în privința relațiilor dintre Toscana și Transilvania, pozițiile asumate de cele două state în cadrul relațiilor internaționale ale vremii. Astfel, în vreme ce Transilvania, spre a-și prezerva autonomia, a fost nevoită să penduleze între Habsburgi și Imperiul Otoman, implicându-se în războaiele religioase alături de puterile filoprotestante, Marele Ducat al Toscanei, sub conducerea ultimilor duci din familia Medici, a traversat o perioadă de declin ireversibil ce a dus treptat la abandonarea unei politici externe active.

Cu toate acestea, la cumpăna dintre secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, cele două state, cu toată distanța care le separa, au împărtășit un destin similar, pierzându-și aproape simultan individualitatea. Și nu a fost doar coincidența temporală cea care a caracterizat acest destin, având în vedere că ambele state, chiar dacă în mod diferit, au ajuns sub controlul Habsburgilor. Se încheia istoria unor raporturi intense care, după o lungă perioadă de întrerupere, părea să conducă cele două state spre destine diametral opuse, în schimb acestea s-au regăsit în cele din urmă sub scepтрul membrilor aceleiași familii monarhice a Habsburgilor și la periferiile aceluiași Imperiu.

Keywords

Marele Ducat al Toscanei; Principatul Transilvaniei; Familia Genga; Ducatul Urbino; Uniunea Polono-Lituană

CUPRINS

p. 3	Introducere
p. 3	1. <i>La originile raporturilor Toscanei cu Transilvania</i>
p. 11	2. <i>Raporturile dintre Marele Ducat al Toscanei și Transilvania</i>
p. 15	3. <i>Știri privind Transilvania în primii ani de existență ai Marelui Ducat al Toscanei</i>
p. 23	I. <i>Influența culturii italiene, îndeosebi a celei toscane, în Transilvania</i>
p. 23	1. <i>Precursori ai raporturilor culturale dintre Marele Ducat al Toscanei și Principatul Transilvaniei</i>
p. 23	Giovanni Andrea Gromo
p. 25	Massimo Milanese
p. 28	Marcello Squarcialupi
p. 34	2. <i>Solia toscană din 1593</i>
p. 35	Matteo Botti
p. 49	Cosimo Bottegari
p. 54	Ippolito Guarinoni
p. 59	Ottavio Strada (la Rosberg)
p. 69	Ottavio Miseroni
p. 75	II. <i>Oșteni toscani în Transilvania</i>
p. 75	1. <i>La originile raporturilor Toscanei cu Transilvania: Giovanni Andrea Gromo</i>
p. 91	2. <i>Expediția detașamentului celor 100 de oșteni toscani în Transilvania (1595)</i>
p. 118	§. Silvio Piccolomini de Aragona
p. 122	§. Imperiale Cinuzzi

p. 123

§. Filippo Pigafetta

p. 137

III. Studiu de caz: familia Genga

p. 137

1. *Originile familiei Genga la Urbino*

p. 144

2. *Simone Genga, arhitect militar în slujba marilor duci ai Toscanei*

p. 157

3. *Simone Genga: epoca detașării de Toscana și cronologia călătoriilor sale*

p. 164

§. Noi mărturii

p. 167

§. Cronologia călătoriilor

p. 169

4. *Simone Genga, între Polonia și Transilvania, arhitect militar și informator neoficial al lui Francesco I, marele duce al Toscanei*

p. 206

5. *Simone Genga, arhitect militar în Transilvania și informator al lui Francesco I, marele duce al Toscanei*

p. 213

6. *Simone Genga și interesele sale economice și comerciale*

p. 220

7. *Ceilalți frați Genga*

p. 220

§. Fabio

p. 227

§. Fulvio (și vărul său Niccolò)

p. 233

§. Livio

p. 235

§. Fabio și tratativele privind proiectul matrimonial

p. 247

§. Giovanni Battista și tratativele privind proiectul roman

p. 255

§. Flaminio

p. 258

§. Girolamo (?)

p. 258

§. Francesco (?)

p. 259

8. *Frații Genga: o rețea familială între Italia, Spania și Transilvania*

p. 288

9. *Ultimii ani ai fraților Genga*

p. 291

§. Campania militară din 1595 împotriva otomanilor

p. 327

§. Anul 1596

p. 334

10. *Moartea lui Simone și Fabio Genga în Transilvania*

p. 353

ANEXA
Stema fragmentară a familiei Genga din Urbino

p. 355

IV. Raporturile Marelui Ducat al Toscanei cu Principatul Transilvaniei în secolul al XVII-lea

p. 355

1. *Papalitatea și războiul împotriva otomanilor*

p. 357

2. *Transilvania și politica sa antihabsburgică în veacul al XVII-lea*

p. 360

3. *Marele Ducat al Toscanei până la stingerea dinastiei Medici*

p. 364

4. *Mărturii privitoare la relațiile dintre Marele Ducat al Toscanei și Principatul Transilvaniei în secolul al XVII-lea*

p. 364

§. Gheorghe Basta și solii toscani la Praga

p. 368

§. Instabilitatea din perioada domniei lui Gabriel Băthory

p. 370

§. Anii domniei lui Gabriel Bethlen

p. 374

§. Cel de-al patrulea război habsburgo–otoman (1661–1664)

p. 376

Concluzii

p. 379

V. BIBLIOGRAFIE

p. 379

Dicționarul Biografic al Italienilor (*DBI*)

p. 381

Privind Principatul Transilvaniei

p. 384

Privind Toscana

p. 393

Privitoare la familia Genga

p. 399

Privitoare la Ippolito Guarinoni

p. 399

Privitoare la Ottavio Miseroni

p. 400

Privitoare la Filippo Pigafetta

p. 404

Privitoare la Ottavio și Jacopo Strada

p. 405

Lucrări generale

p. 427

Lista surselor/izvoarelor manuscrise (narative și documentare)

p. 427

Biblioteca Universitară din Basel

p. 427

Biblioteca Arhigimnaziului din Bologna

p. 427

Arhiva de Stat din Florența

p. 433	Biblioteca Națională Centrală din Florența
p. 433	Secțiunea Arhivei de Stat din Gubbio
p. 433	Arhiva de Stat din Mantova
p. 433	Arhiva de Stat din Massa
p. 434	Biblioteca Ambrosiană din Milano
p. 434	Biblioteca Estense Universitară din Modena
p. 434	Biblioteca Centrală Umanistică din Urbino
p. 434	Biblioteca Apostolică a Vaticanului
p. 434	Arhiva de Stat din Veneția